

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Кучай Тетяна Петрівни про дисертаційне дослідження ЛЮ ІГЕ на тему:
«ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА
ЛІТЕРАТУРИ ДО КРОС-КУЛЬТУРНОГО НАВЧАННЯ В
МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ», що
представлене на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015
Професійна освіта, галузь знань 01 Освіта, педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Гармонійне входження України в європейський і світовий соціальний простір, різноманітні глобалізаційні та міграційні процеси в сучасному світі призводять до народження принципово нового явища – «мозаїчної культури», як первинного етапу становлення обрисів універсальної (єдиної) світової культури. З набуттям Україною Незалежності в усіх вимірах життєдіяльності українців активізується потужна інтенція до взаєморозвивального міжкультурного взаємообміну життєвим, професійним, культурним досвідом, що спонукає українськомовних й іншомовних репрезентантів до встановлення «діалогу культур».

Глобалізаційні інтеграційні процеси в соціальній сфері спричинили переформатування освітнього простору країни – змінюються вимоги до професіоналізму фахівців, які безпосередньо залучені до іншомовної та «інокультурної» комунікації. Відтак, провідною метою реформування системи освіти є «стирання» культурно-мовних меж між народами (етносами, культурами), а встановленню повноцінного діалогу культур сприяє реалізація крос-культурного підходу у підготовці фахівців. Отже, відбувається перехрестя культур, – перетинаються нетотожні ціннісно-нормативні системи, світоглядні позиції, способи життя і мислення, унаслідок чого виникають непорозуміння під час сприймання та відтворення іншомовної інформації. Означені труднощі можна подолати через зіставлення рідної та чужої культури, порівняння відмінних компонентів і реалій життя, що заважають зближенню культур, проникненню в іншомовне культурне середовище. У системі іншомовних дидактичних практик «зіставлення» рідної і чужої культури шляхом «перетину» ціннісних систем, мов і світоглядних культурних орієнтацій дозволяє увиразнити крос-культурне навчання.

Дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Проектування професійного становлення майбутніх фахівців в умовах університетської освіти» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 3 від 31 жовтня 2019 року).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертанткою схарактеризовано своєрідність професійної діяльності сучасного вчителя іноземної мови та літератури; розкрито категорію «підготовка майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі»; науково обґрунтовано концептуальний зміст і компонентну структуру феномена «готовність майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі»; розроблено діагностувальну базу (показники і рівні готовності) для вимірювання рівнів готовності майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі на всіх етапах експериментального дослідження; науково обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують підготовку майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі; розроблено й експериментально перевірено ефективність педагогічних умов та моделі підготовки майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі та методика її реалізації.

Нові факти, одержані здобувачем

У дисертаційному дослідженні *вперше* схарактеризовано феномен «готовність майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі» в єдності метакогнітивно-інформаційного, інтеракційно-професійного й етноментально-ідентифікаційного компонентів; визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному

освітньому просторі (систематизація знань студентів щодо варіативних дидактичних опцій крос-культурного навчання й культурно-релевантних засобів навчання іноземної мови; концептуалізація етнокультурної світоглядної настанови майбутніх учителів іноземної мови та літератури; залучення майбутніх учителів іноземної мови та літератури до самостійного розроблення індивідуальних моделей навчання іноземної мови з використанням елементів крос-культурної дидактики); розроблено модель підготовки майбутніх учителів іноземної мови та літератури до кроскультурного навчання в мультикультурному освітньому просторі; розроблено базу для оцінювання рівнів готовності майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання (схарактеризовано репродуктивно-стереотипний, дидактично-інтерпретаційний, продуктивно-креативний рівні; описано показники готовності: соціолінгвістичні (контекстні) й культурні (фонові знання), обізнаність із лінгвокультурними основами міжкультурної комунікації, культурний інтелект, крос-культурна компетентність, іншомовна комунікативна компетентність, дидактична компетентність, етнокультурна ідентичність, етнокультурний світогляд, етнічна толерантність); в контексті крос-культурної дидактики конкретизовано поняття: крос-культурне навчання, мультикультурний освітній простір.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням у ході її виконання методології, адекватної меті і завданням, специфіці об'єкта і предмета, застосуванням необхідного комплексу методів дослідження, а також практичним упровадженням дослідницьких результатів.

Сформована автором джерельна база характеризується різноманітністю та достатньою повнотою, що слугує безперечним доказом інформативності та валідності представленої роботи.

Науковий апарат, як засвідчує аналіз дисертації, визначено коректно, він відповідає вимогам до дисертацій і є достатнім для розв'язання окреслених у роботі завдань.

Зміст анотацій поданий українською та англійською мовами. Він відображає зміст дисертації, висвітлює суттєві аспекти роботи.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів полягає в розробленні спеціального курсу «Основи підготовки майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання» для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Мова і літератури (Англійська)).

Основні положення та результати дослідження впроваджено в практику роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка про впровадження № 1764/30/1 від 28.09.2023 р.); Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження №08-369/3 від 29.09.2023 р.); Вінницького державного педагогічного університету (довідка про впровадження №06/20 від 26.09.2023 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Дослідницькі результати й методичні рекомендації можуть бути використані в системі вищої педагогічної освіти при вдосконаленні змісту загальнопедагогічної й фахової підготовки майбутніх учителів іноземної мови та літератури в закладах вищої педагогічної освіти, як-от: при вдосконаленні змісту освітніх компонентів «Педагогіка», «Вступ до 27 спеціальності», «Методика навчання іноземної мови», «Лінгвокраїнознавство».

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації становить 220 сторінок. У тексті вміщено 9 таблиць, 10 рисунків, що обіймають 4 сторінки основного тексту. У списку використаних джерел 233 найменування (із них 60 – іноземною мовою). З додатки викладено на 60 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 311 сторінок.

Так, у *вступі* обґрунтовано актуальність та доцільність виконаного дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, мету, завдання і методи дослідження; висвітлено наукову новизну і практичне значення результатів дослідження; представлено апробацію та впровадження результатів дослідження; подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі на підставі наукового опрацювання

нормотворчих державних документів, нормативно-правових актів, наукових концепцій та програм розвитку системи освіти в Україні встановлено, що глобалізаційні інтеграційні процеси в соціальній сфері спричинили переформатування освітнього простору країни – змінюються вимоги до професіоналізму фахівців, які безпосередньо залучені до іншомовної та «інокультурної» комунікації.

Відтак, провідною метою реформування системи освіти є «стирання» культурно-мовних меж між народами (етносами, культурами), а встановленню повноцінного діалогу культур сприяє реалізація кроскультурного підходу у підготовці фахівців. Крос-культурний підхід розкриває методологію багатопанорамного дослідження «людини на перетині культур» як інноваційного типу особистості, яка дотримується загальнопланетарної етики та характеризується транскордонним мисленням, що виходить за межі власної культури.

За крос-культурним підходом, здатна до крос-культурної інтеракції особистість інтегрує проєкції різних культур, визнаючи як універсальність людського існування, так і наявність широкої палітри інокультурних форм на засадах балансу толерантності культурних цінностей; здійснює вибір мовнокомунікативної стратегії, інтеріоризує цінності інших культур не применшуючи значущості власної. Крос-культурний підхід декларує «поліфонію культур» з одночасною самоверифікацією особистості в національному сегменті загальної культури. Крос-культурний підхід в суспільному (зокрема освітньому) значенні постулює пріоритетність розроблення освітніх концепцій на засадах культурно-ідентифікаційних метакогнітивних стратегій взаємодії з інокультурними й іномовними репрезентантами в координатах всеосяжної поваги й толерантності до багатоманітності.

Крос-культурне навчання є послідовною, цілеспрямованою взаємодією вчителя та учнів, в межах якої відбувається накопичення фоново-культурологічних знань, розвиток мовно-мовленнєвих умінь, необхідних для ефективною міжмовною й міжкультурною взаємодії з представниками різних лінгвокультурних спільнот; забезпечує здатність індивіда користуватись арсеналом лінгвокультурних знань, інструментарієм вербального/невербального спілкування; толерантне ставлення до розбіжностей світовідчуття (національні маркери, соціокультурні культурні коди, культурно-детерміновані традиції, етнокультурні артефакти, фольклорно-історичні одиниці) інокультурних репрезентантів; сприяє формуванню крос-культурної компетентності учня (здатність до розпізнавання й розкодування культурно-маркованих

лексичних одиниць мови, продуктивне використання міжмовного дискурсу, здатність вибудувати мовно-комунікативну стратегію на засадах толерантності до етнічної, культурної, національної багатоманітності), його крос-культурного інтелекту (відкритість до крос-культурної інтеракції, розуміння себе як «людини культури», прагнення до взаємозбагачувального діалогу культур).

Мультикультурний освітній простір є просторово-предметним ареалом взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що конструюється на засадах урахування інваріантності загальнолюдських (загальнопланетарних) цінностей у поєднанні з варіативністю культурних інтенцій (етнокультурного світогляду, національних констант, історично-культурних артефактів, культурно-детермінованих міжособистісних патернів). Мультикультурний освітній простір моделюється на засадах конвергенції та інтеграції національних та інокультурних цінностей, забезпечує мультиплікацію («примноження») духовно-ціннісного й культурного багатства індивіда шляхом опанування іноземними мовами як способами міжкультурної взаємодії.

Мультикультурний освітній простір є фрагментом трансльованого в систему освіти мультикультурного поля суспільства, відтак забезпечує перетворення «довколишнього» в «індивідуальне». Функціонування мультикультурного освітнього простору в закладах загальної середньої освіти розуміємо як модель для створення психолого-педагогічних умов, алгоритмів, й технологій адаптаційної інтеграції особистості учня в мультикультурне поле суспільства за допомогою освітніх (дидактичних) механізмів, зокрема – крос-культурного навчання.

У другому розділі визначено, що учитель іноземної мови і літератури – це висококваліфікований, конкурентоспроможний фахівець-педагог, що забезпечує освітні потреби сучасного суспільства у галузі іншомовної освіти; забезпечує організацію освітнього (навчального, 110 розвивального, виховного) процесу на засадах збереження українських традицій, шанобливого ставлення до рідної мови та історичного минулого, на засадах патріотизму, гуманізму, демократії, толерантності та громадянської відповідальності в мультикультурному освітньому просторі.

Своєрідність професійної діяльності вчителя іноземної мови та літератури сформульовано таким чином: сучасного вчителя іноземної мови вирізняє яскраво виражена соціальна зорієнтованість (місія націєтворення), що виявляється у усвідомленні необхідності збереження потенціалу, плекання рідної мови ; інтеракційна спрямованість, що

виявляється у можливостях встановлювати контакти з різними мовними й культурними репрезентантами в парадигмі діалогу культур (місія культуротворення); рівнем володіння рідною та іноземною мовами і здатністю навчати інших, розуміння мови як інструмента інтерактивної дії в мультикультурному просторі (місія мовотворення).

Підготовку майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі тлумачимо як педагогічний процес, що є структурним компонентом загальної, цілісної, системної професійної підготовки майбутнього педагога, що спрямований на: усвідомлення майбутніми вчителями-словесниками значущості конструювання мультикультурного освітнього простору закладів освіти на засадах етнічної толерантності; формування комплексу знань з крос-культурної дидактики та умінь реалізації культурно-релевантних засобів навчання іноземної мови; розвиток особистісних властивостей та світоглядних цінностей студентів як ініціаторів та медіаторів діалогу культур.

Результат процесу підготовки майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі номінуємо категорією «готовність майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі». Готовність майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі є синтетичним персонально-детермінованим й професійно-зорієнтованим конструктом, що віддзеркалює інтегративну єдність прагнення педагога-словесника здійснювати трансмісію етноцентризму в етнорелятивізм (етноментально-ідентифікаційний компонент); здатність адаптувати й ремоделювати ситуативні дидактичні інтеракції в середовище крос-культурної інтеграції в мультикультурному освітньому просторі (інтеракційно-професійний компонент); інтенцію щодо трансформації професійних знань в соціокультурний інтелект (метакогнітивно-інформаційний компонент).

Інтеракційно-професійний компонент готовності майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі віддзеркалює систему компетентностей професійного характеру, що уможливають ефективну реалізацію крос-культурного навчання в системі викладання іноземних мов; забезпечується сформованістю крос-культурної, іншомовно-комунікативної та дидактичної компетентності майбутнього педагога.

Метакогнітивно-інформаційний компонент готовності до крос-

культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі віддзеркалює знання щодо способів реалізації крос-культурного навчання на уроках іноземної мови; забезпечується соціолінгвістичними (контекстними), культурними (фоновими) знаннями, обізнаністю з лінгвокультурними основами міжкультурної комунікації й інтуїтивно-рефлексійним сприйняттям культурної інформації (культурний інтелект).

Етноментально-ідентифікаційний компонент відображає особистісні властивості та інтенції педагога, що дозволяють ефективно вибудовувати власну методика крос-культурного навчання іноземної мови в закладах освіти; забезпечується опорою на сформовану етнокультурної ідентичності, етнокультурної толерантності та стійкої етнокультурної світоглядної настанови майбутнього вчителя.

У третьому розділі доведено, що підготовка майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі відбуватиметься ефективно, якщо реалізувати в процесі їхньої професійної підготовки такі педагогічні умови: систематизація знань студентів щодо варіативних дидактичних опцій крос-культурного навчання й культурнорелевантних засобів навчання іноземної мови; концептуалізація етнокультурної світоглядної настанови майбутніх учителів іноземної мови та літератури; залучення майбутніх педагогів до самостійного розроблення індивідуальних моделей навчання іноземної мови з використанням елементів крос-культурної дидактики в ході виробничо-педагогічної практики.

Модель підготовки майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі є схематично-репрезентованим й ілюстрованим візуально-графічно алгоритмом складного процесу, що відтворюється в певному часопросторі і систематизує методологічні підходи (принципи їх реалізації) проведення експериментальних дій з підготовки майбутніх учителів-словесників до крос-культурного навчання; упорядковує опис технолого-реалізаційних, методично-дидактичних, організаційно-педагогічних параметрів проведення експерименту; відображає функціональні зв'язки та результативно-діагностувальні процедури для перевірки ефективності процесу підготовки майбутніх педагогів-словесників до крос-культурного навчання.

Цільовий блок моделі вміщує мету: підготовка майбутніх педагогів-словесників до розроблення індивідуальних навчальних стратегій та персонально-стильових моделей навчання іноземної мови в школі, заснованих на елементах крос-культурної дидактики. До цільового блоку

також віднесено методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів-словесників до крос-культурного навчання (крос-культурний, мультикультурний).

В змістовому блоці моделі репрезентовано організаційно-педагогічні, методичні, технологічно-реалізаційні параметри здійснення процесу підготовки майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання. Унаочнено зв'язок між етапами проведення експерименту, компонентами готовності, педагогічними умовами, що забезпечують формування метакогнітивно-інформаційного, інтеракційно-професійного та етноментально-ідентифікаційного компонентів готовності майбутніх учителів до крос-культурного навчання, засоби реалізації педагогічних умов.

Результативний блок моделі систематизує діагностувально-верифікаційні параметри, що уможливають перевірку рівнів готовності студентів до крос-культурного навчання на різних етапах та стадіях експерименту.

Описано критерії, рівні готовності студентів до кроскультурного навчання. Розроблено методику підготовки майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі у закладах вищої педагогічної освіти (професійно-моделювальний, конструктивно-технологічний, креативно-розвивальний етапи) та методично-дидактичне забезпечення цього процесу. Провідна мета на професійно-моделювальному етапі: систематизація та упорядкування знань майбутніх педагогів-словесників щодо варіативних 191 дидактичних можливостей інноватизації освітнього середовища сучасної школи засобами крос-культурного навчання.

На професійно-моделювальному етапі відбувалось професійне спрямування так званої «знаннєвої» або теоретичної підготовки майбутніх учителів іноземної мови та літератури на мотивацію щодо використання елементів крос-культурної дидактики в мультикультурному освітньому просторі.

Провідна мета конструктивно-технологічного етапу: упорядкування теоретико-методологічних й спеціальних мовознавчо-філологічних наукових знань в умовах інтерактивного багатовимірного інформаційного простору; засвоєння майбутніми вчителями-словесниками інформації щодо необхідності розроблення індивідуального «методичного й дидактичного репертуару» в контексті розробки індивідуальних моделей навчання іноземної мови та літератури з використанням потенціалу крос-культурної дидактики.

Провідна мета креативно-розвивального етапу: створення мультикультурного середовища, зорієнтованого на поглиблення єдності (синтезування) навчально-пізнавальної, мовознавчо-філологічної, професійно-педагогічної інноваційної та дидактичної діяльності майбутніх учителів-словесників.

Порівняння здійснених діагностувальних зрізів на констатувальному на прикінцевому етапах експерименту засвідчила позитивну динаміку: на продуктивно-креативному рівні готовності майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання в мультикультурному освітньому просторі зафіксовано 15,53% студентів ЕГ та 9,73% студентів КГ; на дидактично-інтерпретаційному рівні його продемонстрували 65,08% студентів ЕГ та 22,76% студентів КГ; на репродуктивно-стереотипному рівні його продемонстрували 19,38% студентів ЕГ та 67,48% студентів КГ.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

В цілому, позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, слід відмітити ряд дискусійних положень і зауважень до змісту роботи:

1. У дослідженні недостатній аналіз праць зарубіжних науковців щодо підготовки майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання.
2. Цінність роботи була б значно вищою, якби дисертантка проаналізувала зарубіжний досвід підготовка майбутніх учителів іноземної мови та літератури до крос-культурного навчання.
3. У загальних висновках бажано було б детальніше виписати шляхи подальшого вивчення досліджуваної проблеми.
4. У тексті дисертації трапляються орфографічні й пунктуаційні помилки.

Однак, викладені зауваження та побажання, що мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані в подальшій науковій роботі дисертантки, не зменшують теоретичного та практичного значення результатів дисертаційної роботи.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Основні положення дисертаційної роботи висвітлено у 6 публікаціях авторки: 3 статті у виданнях категорії Б з педагогіки; 1 стаття в міжнародному періодичному виданні інших держав; 2 публікації апробаційного характеру.

